

Regurdientschas da Selva (avon 50 onns)

da scolast Tumaisch Venzin-Gamboni (19.9.1896 - 3.10.1966)

Pelegrin 1955 annada 56 nr.12

Biars onns ein vargai dapi lu, dapi gliez di che nus dus svelts mattatschs essan sestentai sil »Pastg« per pertgitar endretg il muvel de nossa mumma. Gie, de nossa mumma, demai ch'il hab ruaussa d'in triep onns ell'umbriva dil sanctuari de s. Vigeli a Sedrun. Gl'ei ina ualti prigulusa pastira, quella ual sur Selva che senumna »Pastg«. Per biestga gronda tucca ei de far bein adatg, essend ch'ella savess sin in dai sebetter en palas e ruclar en tgaubrochels sur ils tufs brin-cotschens tochen a val. Ils dus buobs ein bein allerta. L'in pertgira il muvel, ferton che l'auter studegia la grammatica latina. Si bene scribitis, laudamini. Si bene pingitis, laudamini. Con ha el gia empriu uonn tier il sur caplon. D'atun vul el semetter el studi da camifo.

Avon ils eglis dils dus mattatschs serasa gl'intschess de Selva e Tschamut. Selva ei il vitg natal. Cheu giu havein nus dus fatg ils emprems giomers. Gl'ei buca ual ina biala ucliva, mo tuttina il tschespet carezau de nos perdavons. Selva ei bein mo in vitget cun in triep casas e ual tons clavaus, mo ha ina gronda historia pli u meins tresta. Giudapeis a Rusas e Clavausura stattan las casas a garnugl ual sco de survegnir fridas. Matei ch'ellas san il pertgei. Contas nauschas lavinas han fatg tremblar ellas. Dadens e dado il vitg schula lavina tocca Rein. E sch'ins ha ual elegiu quei plaz denter ils dus darguns, han nos vegls saviu detgavunda la raschun. Deno ual il tschespet, nua che las casas stattan a mun, gl'auter ei tut periclitau. Alla biala entrada dil vitg stat il caplut de s. Gion e s. Paul. Cheu avon gl'altar han ils Selvans adina puspei anflau agid e sustegn en lur solitariadad e pitgira. - Las casas sisum il vitget han tuttas ina ustonza viers mesanotg.

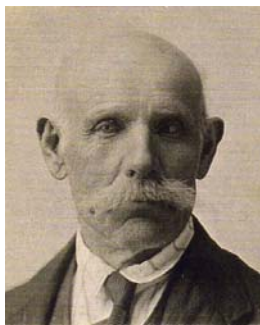
Giu el vitg avon casa legia sur Murezi siu brevier. El uarda meinsannual viers Ruinatsch. O, uss eis ei bi. L'entira spunda leuvi sco bugnada de vin tgietschen de Valtelina. Las flurs striaunas. Sur Muxezi sto rir. Da s. Giusep 1906 eis el tilaus a Selva ed ha surpriu la caplania. Igl ei stau bunamein in'entrada sco Jesus a Gerusalem. Nus scolarets gronds e pigns essan i encunter tocca Sontga Brida. Sur Engler, il plevon della val, vegn cun siu caplon beinasper. A Sontga Brida vein nus salidau ils augsegners. O, jeu seregordel sco sch'ei fuss oz, co sur Engler di a sur Murezi: «Schia, quei fuss uss la tiara dil grond suspir.» Buca senza raschun. - Sco ils leghers tschuts accumpognan lur mummas vein nus affons assistiu sur Murezi per sia entrada ell'ucliva de Selva. Sper baselgia beneventa il Toni statalter, el ch'ei adina staus plitost il cau dil vischinadi, cun in per mudests plaids il niev augsegner en num de tuts. Mia mumma veva dau cavegl en casa pervenda, fatg enzatgei de cauld e mess lenna en pegna. «Miez schelaus e ualti trits ei nies caplon», ha ella detg la sera a nus auters. Quel munglass ver ina buna natira. Nus essan tuts ruhs e vein in clima aunc pli ruh.» E l'auter di: tgei priedi! Bials en fuorma e cuntegn. Sur Murezi ha tuttaviva ina aveina poetica. Donn per quels priedis per nus auters. Gliez hai jeu patertgau biaras gadas. Nies caplon fa era denteren enqual poesia e scriva mintgaton in'historietta pil Calender Romontsch. Motivs detgavunda. E la fin de tuttas finalas veva sur Murezi pastorau bein e veva aunc empau quet cun ses dus augsegners e treis scolasts denter sias nuorsas.

Sia fomitgasa Rosa, ch'ei de lungatg tudestg, burgheisa de Schmiten, cloma il «Herr Kaplan» ual a gentar. Sut in regiment ualti resolut lai ella muncar nuat el percasa. Ella ei surtut ina buna cuschiniera, ina survienta adattada sco fatga per nies caplon. La sera ch'ella vegn vin cuschina pil latg, raschuna ella bugen in mument e nus buobs tedlein cun bucca e nas quei lungatg jester, a nus aunc tut nunenconuschent. Ils fatgs ed eveniments dil vitg persequitescha ella plitost cun in egl critic. Ses pareris ein ualti recents. En quei «Kaiba Loch» de Selva san ins haver il purgatiери gia sin quest mund. Tonaton stat ella gnanc nuidis ed ei in'olma de spir paternos e d' in bien exempel.

Igl atun vargau el meins de november 1905 haveva sur Eduard Muoth bandunau Selva e fuva serendius a Dardin. Il plevon sur Engler vegneva ina gada per jamna viaden, laschond inaga bunamein la veta, havend piars la via pervia della cufla e stgiraglia. Allas sis della damaun tuccava el il zenn grond, deva penetienza, celebrava la s. messa e fageva ductrina. Suenter in bien gentar a Selva, bein savens tier nosa mumma, turnava el frestgamein della val ora. Sur Engler ei staus bi leds, che Selva ha ton pli gleiti survegniu in bien caplon. Sur Muoth, che haveva partiu la sort cun Selva dapi nov onns, fuva tut in auter tip. El fuva buca mo pastur dellas olmas, anzi era miedi, catschadur ed apicultur. Sco augsegner fageva el las funcziuns en baselgia spert. Ils priedis fuvan cuorts, mo marcants. Cuort e bien fuva siu principi. Sco detg, sur Muoth haveva era bien quitau dil beinstar terrester dellas famiglias della val. Muort sia gronda enconuschientscha della flora medicinala, ha el cun ses receipts curau bia malsaus ni mitigau il mal. Ins raschuna aunc oz de siu success sco miedi. El deva per peis schelai seiv camutsch e per tuss e stretg ieli muntaniala. Sia ierta restonta anflein nus ellas «Annalas» d'anno 99 «Poesias de sur Eduard Muoth». Essend ch'el fuva sez catschadur, stueva el buca cumprar quellas caussas. Siu nevs, il Sep Antoni, ni semplamein «il bueb dil preir», cumpignava el sin las cuorsas de catscha. Dellas quater era la messa fatga, persesez senza tuchiez, ed ussa aspramein si encunter il Crispalt ni sin Tuma avon che las marmottas vegnien ord tauna. Allas endisch avon miezdi eran ils catschadurs gia a casa, darar senza haver fatg catscha.

Tgi encomuscha buca sia poesia della muntaniala en Tujetsch? Duront las liungas notgs de glina sittava el uolps e fiergnas, sepustond a Sutcrestas, per ordinari davos finiastra de nies nuegl. Ina gada ha il msgr. uestg Battaglia fatg agli la remarca, che la catscha sanctificheschi buca fetg il spiritual. Sin quei numna il caplon in entir triep gronds sogns, era sacerdots, stai catschadurs. Sco amitg della natira fuva el era in valent apicultur. El assisteva als vischins che vevan aviuls (sco ins di dadens gl'uaul) cun lavur e plaid e cussegl. Lura ed aunc ussa han ins il sistem dils truchets ed adina bia mèl. Sur Muoth formescha in toc historia de Selva, gest sco ses antecessurs sur Deplaz e pader Placi a Spescha. Donn ch'il vegl urbari della caplania, enscrets cun massa notizias dils sura numnai augsegners ha anflau ina tresta fin en las flommas.

Tgi vegn leu neu da Surrein? Il muliner dils vischins de Selva-Tschamut, il Toni tudestg, vegn tut a buffond neu della punt e dils Rovens si encunter il vitg cun in sac frina si dies. Igl emprem mulin alla riva dretga dil giuven Rein fa per temps di e notg clip-clap. El sto seduvrar, pertgei da gliez temps vivevan ins aunc cun dil siu. Perquei ha il falun dasperas cun dus pisuns e la trucca cun ruosnas era per dus pisuns per smaccar il semglin, igl atun dus entirs meins lavur. Il cundrez de struclar igl ieli ha il muliner el vitg a casia. Quella lavur che vegn fatga la sera da cuminonza, dat caschun tier bia buns puschegns e legras uras, plitost denter la giuventetgna.

Il Toni tudestg ei **Sep Antoni Loretz** naschius ils 6 da mars 1845 a Tschamut e morts 1924.

Propi il mulin vegl steva da vart dretga dil Rein sco ins di giu «Plaun de punt», e fuva en possess dils antenats dils «Heleners», ina famiglia Peder. Il Toni Tudestg, numnaus aschia a raschun che sia dunna fuva della Baviera, ei in original, in cumpogn malruasseivel, che ha plaz negliu sco il gediu perpeten. En siu malruaus ha el fatg treis ga viadi ell'America e giul Schuob quater ga. Ina damaun fuva el tut en ina svanius, sco las schualmas igl atun. Gnanc sia dunna saveva cura ni nua ch'il consort era pigliaus vi. Suenter in per onns fuva el in di tuttenina puspei a Selva. De sia gronda famiglia ein ils biars emigrai en Minnesota ed auters giul Schuob. Avon in per onns eis el vegnius dall'America cun siu fegl giuven, il Mehel, e staus lu a Selva. La casa nova odem Selva auda a Mehel Loretz. El fa il pur, mo lavura aunc de lennari e miradur, va a catscha e cava cristallas. De ses dudisch fepls ed ina feglia vivan aunc oz la gronda part, mo negin enta Selva pli.

Tgei canera da Tschamut oragiu e tgei puorla sil stradun dell' Alpsu! Igl ei la posta gronda che va tut el trot sur Selva oragiu. Con imposant e romantic! Il postigliun, in Planta de Mustér, ault sil buc

davontier a pèr cul conditer, tegn cun in maun las hottas e cun l'auter la gheisla, la quala el smeina cuntinuadamein dretg e seniester, empalond cun inschign ils quater svelts tgulis. Nus dus dumbrein ils passagers. Plaz eisi per 8-10 persunas.

Sper via, che va enagiu Selva, seferma la posta gronda ed il portabrevs depona il sac per Selva a Maria Peder, la dunna dil postenent. La posta va duas ga envi e duas ga enneu, exact las uras fixadas. A Tschamut vegnan ils cavals scumiai. Il Planta metta ils ses en stalla, ferton ch'il Casper d'Ursera va vinavon cun la posta sur l'Alpsu cun tschun cavals, dus davos e treis davontier. Nus admirein savens ses tgulis, duront ch'els maglian l'aveina en stalla. Als buobs pli giuvens fa el amogna latg cavagl, tenend ina sadlutta sut ina cavala sco sch'el mulschess.

Temps d'unviern va il posttenent Toni sez a Rueras per las caussas de posta de Selva e Tschamut ina ga per di. Aschia eisi daventau entochen ch'il tren ei cursaus era igl unviern sur cuolm.

Strusch ei la posta vargada, ch'il Caduff de Tschamut palandrescha cun siu tgaun de catscha de Cargnola oragiu, probabel giu Selva. El ei staus collega de catscha de sur Eduard, che fuvu ussa naven. Suentar ch'el ha giu passentau ils biars onns de sia veta giul Schuob, eis el secasaus a Tschamut en ina casa amiez il vitg. Ins suspecta empauet el pervia de catscha scumandada. Perfin cavi el muntanialas igl atun tard. Vegnius ina sera tard a casa cun in triep de quellas, lai el durmir ellas vinavon sut baunpegna en. Mo la damaun ein ellas allerta e stattan schulond siper las finiastras. Morts seigi il Caduff dil viern plat, ch'el ha pegliau de siu tgaun, il qual el schavi adina magliar ord siu taglier, sco la gliued tschontschan.

Pervia de catscha scumandada ei il Caduff buca il sulet catschadur en suspect. Meinsannual aud'ins in siet dubius ord las «Vals Cavradi». Ins vul pli bugen preparar a quels grass camutschs ina mort anetga e sapientiva enstagl forsa schar ir els alla malura duront il criu unviern. Persesez ei quei tut mo scutinem sut cozza. Aviartamein sa negin de nuot. Probabel ei era tut mo tschontschas e nuot auter.

Donn eisi, che catschadurs tessines vegnan quasi mintg'onn a Tschamut e van a catscha cun terments tgauns gronds suenter utschleglia selvadia, ch'ei ussa bunamein ragischada ora. Ins auda buca pli las seras d'unviern il cant sgargugliand dil tgiet-selvadi.

Fiergnas ed uolps dat ei aunc dariet. Pertut cattan ins fastitgs sin la neiv nova. La catscha cun fallas ei en bien esit. Il cavacristallas Vigeli Peder ha pegliau ina fiergna igl unviern vargau en combra de carn della casa a Sutcrestas. A nossa mumma ha ella fatg ina viseta la stad vargada en gagliner ed ha engulau il saung de tuttas dudisch biulas. Tschei ha ella schau anavos alla patruna. Pia aunc empau creanza!?

Il zenn grond vid il clutger dil caplut, che stat a cavagl sil spitg dil tetg, lai tuttenina udir sia vusch, clara e sonora, malgrad blessaus e perforaus d'in ballin franzos ils anno 1799.

Benedetg siara la grammatica e la fom fa mirar omisdus giu sil vitg e dumbrar ils tgamins ch'entscheivan a fimar. En tut eis ei buca pli che in tozzel tgamins cuschina.

Grondas famiglias basegnan grondas cazettas per grondas tratgas e gliez eis ei era dapresent. Perquei spidan ils tgamins buca per nuot pli e pli spessas tschagheras.

Amiez il vitg stattan en casa dubla Flurin e Fidel Venzin de Giachen, frars de sur Gion Antoni Venzin, caplon de Rueras, che veva giu sia messa nuviala ils 15 d' uost 1885. La mumma de quella gronda famiglia de Giachen ei stada la davosa de schlatteina Condrau en Tujetsch. Ella senumnavo Mengia ed ei morta en aulta vegliadetgna a Rueras tiel sur fegl.

En casa sisum han Flurin Venzin-Pally, frar de sur G. Giachen, plevon de Sumvitg, e vieua Rosa Venzin-Simonett lur dimora. Las famiglias Peder han da haheias enneu giu ils pli fermes umens e d'aulta vegliadetgna. Ins sto mo mirar la grossezia lenna clavau de lur baghetgs, che seigi vegnida

pinada, runada ord gl'ual e tschentada si tut verda. Il Peder tschiec fuvi fermezia cumpogn, che vegnevi menaus per in sughet d'in frestg mattatsch, per ch'el resti en via e crodi sin ses viadis si d'alp ed egl uaul buca els murasts. Il Sep Antoni Peder, in original, cun capetscha de tingalin sin tgau duront la pira calira-stad, viva aunc, ei cantadur baselgia e recitescha e conta igl uffeci de Nossadonna mintga dumengia ordado. El ei buca canoni, gie gnanc caplon, e tonaton ha el fatg ton pil survetsch divin onns ed onns. Nus buobs tenta el adina.

Mo la casa dil Steiner ha il tgamin che survegn negina veta. Siu avdont, in vegl scolast e poet ei avon cuort temps morts. Mo immortalas ein sias ovras poeticas: La poesia della val Tujetsch e la canzun dil tscheiver ed aunc autras. In di, jeu fuvel presents, vegn el de stiva si cun ina butteglia vinars ch'el veva survegniu. Mo el tremblava aschizun che la butteglia sgola tuttenina viagiu el cantun stiva. L'auter di fan ils vischins ora lenna ad el per l'amur de Diu, ed ussa stat el mal caussas per la bubronda sponsa.

Bein, plaunsiu dat ei tuttina gentar. Tut a buffond camina la sora siado culs maluns en ina tuaglia e la honta caffè. Il muvel stat cumadeivel e ruasseivel el sulet fiep dil «Pastg» e nus fagein il medem. A mi semeglia ei liung cheu in entir benedi di de primavera sin quella spunda butanusa. Sche mo ei cargass gleiti. Mo inaga cargau ha la mumma grond fastedi de survegnir in um che caschi nies latg si d'alp. Nus essan aunc memia giuvens e buca stgis per quella lavur. Ei han aunc negins signuns. Mintga pur cascha sez siu latg tenor sort e quantum. Scolast Duri Riedi che fa la stad paster grond, ha mussau de far il quen ded alp sin pupi. Il nudar sin lenn cun las aschinumnadas stialas de latg han ins practicau tochen encunter ils 1900. Ins ha lu entschiet a pladir signuns beingleiti e schau star ils purs a casa e far fein senza disturbar.

Igl ei gia suentermiezdi ed il suleagl entscheiva a s'enclinar encunter il Badus. Las vaccas sdrappan puspei da forza l'jarva fina e savurusa. Vieifer alla spunda teissa dil Péz Maler peinan ils Gelis draussa, ils treis umens della famiglia Schnoz, che han in'economia purila cun casa a Selva ed ina si Tschamut e habiteschan perquei in temps si leu. Della famiglia ein aunc sis en veta, treis frars e treis soras, tuts ledis. Igl ei buna glied tut aparti, spir pietad e generusadad. In ei mazler dil vitg e quei ei ualti fadigiis, cu ins fa aunc en ligiongias cun corns. In atun ei l'emprema maschina per far quella lavur tuttina cheu entras il frar de sur H. Giachen, Flurin Venzin. En stiva dils Gelis brischa adina ina glisch per las olmas. Margreta fa las candeilas e tscheps-tschera per l'entira val. Il fatg restau de quella famiglia ei ius vi alla vischnaunca.

Nus mirein viaden encunter Cavradi cul vitget de Sutcrestas giudapeis dil crest Martinauns, in refugi per igl unviern, mo ussa bandunaus quasi igl entir onn. L'erecziun de Sutcrestas ei stau in plan de sur Giusep Deplaz, sez in Selvan, suenter la lavina digl onn 1808. Ins emigrava viaden igl emprem december cun scola, caplon e Sontgissim. Era il muvel vegneva prius els nuegls damaneivel e segir de lavinas. Da Pastgas turnavan ins anora. Steiner di gie: «Cu i smanatscha la lavina sche fuijan i ain co adina, perfin la mumma digl agid, che ei per els in grond confiart.» All'entschatta de nies tschentaner eis ei mo la famiglia Gion Martin Peder che va igl unviern a Sutcrestas.

Oz vesan ins leu aunc sis casas e la caplutta cun habitaziun parvenda che survescha per scola. Igl onn 1929 ha ei dau scola nova si la costa dil crest sco miez liug denter ils dus uclauns Selva e Tschamut.

Leu davos caplutta sezuppa la casa paterna dals pasturs dil Pastg. Miu frar e la sora ein naschi leuen, ferton che jeu sun staus in della stad e perquei vegnius sil mund o Selva. Treis fargliuns eran morts a «Mariahilf» igl onn dellas pelletschas. Ins saveva far nuot auter che tener aviert la bucca cun in tschadun ch'ils paupers affons stoppien buca gest stenscher.

Havend a Selva scart de plaz, vegn ei magasinu e conservau a Sutcrestas il graun, la carn, resti de fiastas ed aunc autras caussas, ch'ins drova buca savens, sco per exempel il talè, asp d'urdir ed aunc auter hardumbel. A mi va in cert snuezi tras l'ossa, mirond encunter quei vitg niev. Escha e barcuns ein serrai e sperts ed olmas han segir bien ruaus en quels lagugns stgirs. Nunpusseivel d'astgar ir persuls en canossa a Sutcrestas. Dessegns de catschadurs che sietan sin utschleglia, e tgaus de carstgauns cun grimassas vid las preits ed escha fan tema, mond per la casa entuorn. Denton ein quei memorias de

luvrers talians che habitavan cheu en casa els anno ca. 1860-65, cu il stradun dell' Alpsu ei vegnius baghegiaus. Sin crunas vesan ins cudischs, fatergiai cun curom e cuviartas de lenn. Igl ei cudischs de legendas e breviers dils vegls surs Venzins ni de sur Deplaz, che haveva ina mumma de schlatteina Venzin. Era la combra de resti fa outra pareta che pli tard. Vid, la preit paradescha l'uniforma veglia d'in antenat mistral ni sehelmeister, caultschas cuortas, casacca cun leuncas e capiala aulta, bategls che vegnan ussa duvrai de far bagordas il tscheiver. Tut resti de cadisch ni carpun, deno il vestgiu de fiastas della mumma, che ei de fin merino, vali e seida. Lu las miurs dentuorn ed en combra de carn lavuran incontin vid preits e plantschius e quei sgarem fa tema e savess forsa era esser striegn.

Il frar Vigeli bravamein superstizius, queta adina d'udir, mond da notg en «Maria Hilf» ed ora, enzatgi a pitgond la greppa vi la Caltgera da l'outra vart dil Rein. Tgi ei quei bein, franc sperts, ni forsa l' olma de quei Flurin Venzin, ch'era gia avon decennis morts ella lavina sin la catscha de cots selvadis sin las spundas dils Benauls. Tgisa! Star less jeu tuttina a Selva sin terren schetg e nua ch'il sulegl po aunc schar mirar sia biala fatscha era denter Nadal e Daniev.

Mira, di la sora, ch'ei pinada ded ir a casa. La mumma vegn ual da Sutcrestas cun resti de dumengias, porta sin tgau las capialas de ses treis buobs e sin bratsch ils vestgius per umens e femnas. Nus buobs vein caultschas carpun, sez filau e tessiu ed ils tschops de mangola dils biemauns de padrins e madretschas. Suenter vegn la sora pintga, la Paulina cun ina tuaglia. En quella porta ella la carn de vanaun, ina spatla nuorsa, in manetsch, ina stiala giud la scheta ed ina maseina andutgel. Oz ei gie sonda. Zera dat ei sco adina suppa de carn cun giutta tier truffels en mondura, che ston tuts vegnir mundai immediat de cuminonza. - Quei spargna per la dumengia bia lavur alla cuschiniera. La dumengia endamaun fa ella aunc en ils gnocs cun uettas e lai cuer quels duront messa en la suppa, che tuorna a buglir en la vanaun veglia de bronz de treis peis. Cuort suenter ei la mumma en ualer e metta si ils spazis de mèl, a mintga schaumna in truchet suren. Las striaunas han gia aviert lur calischs, ch'igl aviul sappi far la raccolta.

Denton sesbassa il sulegl pli a pli encunter igl occident ed ils pegns de Rusas fieran pli e pli liungas umbrivas, che remplazzan a nus l'ura de sac. Allas sis serenda tut en corda da gassa giu el vitg. Las vaccas cun ivers sco sadialas dattan cun engurdientscha vid il pursepen tgemblaus cun verd, ch'il frar Luregn ha purtau si dals rovens. La gronda part dils vischins han lur muvels els mises vi Surrein, nua che la pastira ei pli plauna e segira.

Ei tucca d'Ave Maria. Sur Elvedi entscheiva rusari e la gliued els bauns bein occupai, rispundan cun vigur. Vegnend ord baselgia, han ils vischins adina in batterdegl peda de dar ina raschunada e fimar ina pipa. Ei fa notg. Las cazzolas de petroli s'envidan en stivas e cuschinas bassas dellas casas. Il candidad dil gimnasi sesa puspei davos meisa vid ses cudischs. Era tudestg empren el da forza. Tumasch che ha buca tons fastedis pil futur, ei aunc per las streglias cul «bueb dil preir». Plaunsiu anfla el era la casa, svanend dabet dil barcun si. La sora gronda ha ual fatg controlla dil gagliner pervia della fiergna.

En stiva sesa aunc vieua Rosa. La corda paternos rocla aunc in mument cural per cural tras la detta. Tut per ses buobs bravamein vivs e sfarfatgs. Sche mo els fan endretg e mantegnan la sontga cardientischa tras l'entira veta, ussa ch'ei ston ira ora el mund. O, sch'ella havess viu e saviu ordavon il destin divin dils ses e digl entir vitg! Larmas de legria e tristezza havessen sescumiau. Sch'ella havess viu il vitg sco el ei oz? Ina casa nova stat sil sulom della vedra. En quella casetta viva ussa sia feglia gronda, ch'ei adina stada siu maun dretg. Ei turnada ual si da Cuera per passentar la sera de sia veta en la patria. Curonta onns ha ella fatg il percasa dil grond sur frar, gronds buca pervia digl ault uffeci ch'el haveva, mobein perquei ch'el ha duront tschun onns supportau ina dolorosa malsogna cun admirabla pazienza. Havess ella viu tut quei, lu havess ella, en sia affonila fidonza de Diu, exclamau: «Tut sco il Segner vul. Sia veglia daventi semper.»

Ussa stezza la mumma la cazzola. Mo en stiva pervenda eis ei aunc glisch tochen mesanotg. Sur Elvedi ei probabel vid il priedi ni ch'el scriva ina historia de Nadal per il Calender Romontsch.

Lein schar passar cul patratg ils onns ruc a ruc tochen el novissim temps. Duront l'ereziun della viafier Furca-Alpsu (1911 -14) eisi puspei traffic e commers tochen sum la val. Puspei ein las casas de Sutcrestas habitadas da luvriers talians de Bergamo ed Udine che lavuran sut ils impressaris Spezia e Balocca. En cuort temps savevan ils indigens talian e tuttas mattauns saltar «Tango». Duront la secunda uiara mundiala (1939-45) han ins arrundau il fons de Selva, canalisau e construiu bunas vias.

Ins ha uniu quels onns igl Uaul de Rusas cun quel de Sontga Brida entras ina plontaziun dil «Pastg».

Il barschament dils 12/13 de zercladur 1949 necessitescha de baghegiar ina nova Selva. Igl entir pievel svizzer ei s'egidaus culs vischins, ch'els vegnien puspei tier casa e clavau. Caplon sur Stiafen Schuler ei staus igl um adattau per gidar a metter neu la Selva nova cun in bellezza sanctuari. El ha era procurau la forza electrica per Selva e Tschamut.

Sur Benedetg ha era gidau sco el ha saviu e pudiu, mo buca giu la forza e ventira de veser Selva el vestgiu niev.

Lein aunc inaga turnar tier ils dus pasturs dil «Pastg» avon ualti exact 50 onns. Igl onn 1917 fineschan els lur studis.

Ils 29 de fenadur 1917 ei per Selva e Tujetsch in di de fiasta gronda. Igl ei era il pli grond di de vieua Rosa, il di che siu sur feigl Benedetg fa messa nuviala. Tumasch, ch'ei en survetsch activ, vegn cun collega scolast secundar Bistgaun Bundi de Surrein-Sumvitg la sera avon la fiasta da Spligia a casa. Ina maseina-tschupi de semperved e flurs ornescha igl esch-casa ed artgs triumfals paradeschan tras l'entira vischnaunca. Il bab spiritual e plevon sur Gaudenz Engler tarlisch a en ornat de canoni.

La medema fiasta de legria serepeta suenter entgins onns, cura che sur Flurin Venzin, il futur plevon de Sagogn, passa per l'emprema ga tier igl altar en la parochiala de s.Vigeli, ils 15 de fenadur 1925.

1918 serendan sur Benedetg cun mumma e sora a Breil, ferton ch'il frar giuven dat scola a Sedrun.

14 onns vargan sco fem. A Selva viva ina secunda generaziun. Ils vegls van in suenter l'auter sur cuolm. Sur Murezi va a mun sut la peisa de ses varga 70 onns. Sur Gion Antoni Venzin, caplon a Rueras, metta era giu tgau il medem onn cun sur Elvedi, 1935.

Igl ei 1932, ina dumengia. Jeu retuornel dallas viaspras a casa per semetter in mument a ruaus della rischlada dil di avon. Tgi dat egl esch? Tgei sorpresa: Sur Benedetg vegn tut a buffond dad esch en. Jeu sun miez morts della stauncladad, di el suspirond. Hai oz bandunau Breil, suenter 14 onns pastoraziun. Havessel mai cartiu, che quei prenda neu aschi fetg e mondi aschi vess de sesparter da tut quei ch'ins ha carezau tons onns. Refusond de durmir la davosa notg en casa jastra, sundel jeu staus tut persuls en casa pervenda giun plaun. Suenter il survetsch divin svaneschel jeu sco de fugir dallas plauncas de Breil e Dardin giu. Hai fatg aschia per evitar in liung prender comiau dolorus. Sur Gaudenz Engler aveva ils anno 1922 bandunau Tujetsch sin la medema moda ed ord il medem motiv.

Denton ha la casarina Anna Maria, feglia de Giusep Fidel Gamboni, che mava dapi 50 onns a Cuera per il s. Ieli, pinau ina buna tschavera per il quinau e di: «Ussa ruassei e prenda bien in tempset, che vus pudeies sorprender igl uffeci de plevon a Cuera e far la gronda lavur, che spetga vus leu.»

Mumma e sora fuvan giu Cuera el spital della Crusch. In di essan nus, jeu e sur frar, si Salins vid risdiv. Cheu vegn ina depescha che cuosta larmas. Vieua Rosa, nossa mumma ei morta anetgamein. Il plevon de Sumvitg che fuva a S. Leci ad exercezis, ha ual fatg ina viseta ad ella ch'il secund amitg splunta. «Igl ei la mort». La mumma ha gnanc duvrau serrar il cudisch de «Sera Sontga». - «Neu cun mei», di l'entronta, «sas era ual schar il paternies entuorn il maun, nus mein sur cuolm».

In toc historia de Selva survegn puspei sutvi siu: Amen.